

(NARAZEN PISANE) SAMOMEDPONSKE ZLOŽENKE Z LEKTORSKEGA VIDIKA

Boris Kern

Filozofska fakulteta, Ljubljana

UDK 811.163.6'373.611'35

V prispevku se osredotočamo na lektorski vidik pri soočanju z medponskoobrazilnimi zloženkami oz. zvezami s strukturo nepridevnik + samostalnik. V ta namen je bila izdelana posebna anketa. Glede na naglo naraščanje tovrstnih zloženok oz. besednih zvez v zadnjih dvajsetih letih bo lektorsko stališče soočeno s teoretičnimi izhodišči obravnave te problematike v *Slovenski slovnici* (2000) in v *Slovenskem pravopisu* (2001).

zloženke, besedne zveze, medponskoobrazilne zloženke, samomedponske zloženke, novejšje besedje

The article focuses on the language reviser's point of view on non-adjective+noun compounds or phrases with a non-adjective+noun syntactic structure. A questionnaire was prepared with this in mind. In view of the increasing number of instances of such compounds/phrases in the last twenty years, the language reviser's point of view will be compared with the theoretical stances in the *Slovene Grammar* (2000) and the *Slovene Normative Guide* (2001).

compounds, phrases, non-adjective+noun compounds, phrases with a non-adjective+noun syntactic structure, new vocabulary

1 Uvod

Pojav tvorjenk iz dveh samostalnikov datiramo v drugi polovici 19. stoletja (Vidovič Muha 1988b), in sicer kot posledico vpliva nemščine, sama obravnava tovrstnih zloženok oz. besednih zvez pa je v slovenskem jezikoslovnem prostoru stalnica.¹ Toporišič že v svojem članku *Besednovrstna vprašanja slovenskega jezika* (1974: 35) v SSKJ predlagano rešitev poimenovanja *vikend* v zvezi *vikend hiša* označi za napačno – avtor nasprotuje tako oznaki *nesklonljiv pridevnik* (iz poskusnega snopiča SSKJ) kot oznaki *neskl. prilastek* (SSKJ): »vikend v teh besedah ni nič drugega kot nesamostojna besedotvorna sestavina zloženke.« V *Slovenski slovnici* (2000: 193) avtor tvorjenke tega tipa opredeli kot samomedponske zloženke. Zato ni presenetljivo, da so tudi v SP 2001 tovrstne zveze predstavljene prednostno kot zloženke (§ 495, 496, 498). Možnost pisanja skupaj ali narazen je prisotna v primeru zloženok, katerih sestavine se v zamenjanem besednem redu lahko uporabljajo kot besedne zveze.²

¹ Obravnavo problematike v posameznih pravopisnih slovarjih in pri posameznih raziskovalcih je zelo pregledno predstavila Nataša Logar (2005: 210–220).

alfažarki/alfa žarki; pri čemer so bolj priporočljive besedne zveze: *žarki alfa*. Zveze, pri katerih je prva sestavina črka, kratična zveza črk ali števka, se pišejo z vezajem: a-kmet, b-razred, C-vitamin, TV-program itn. Kot rečeno, SP 2001 tovrstne zveze v pravopisnem slovarju obravnava prednostno kot zloženke, kar glede na SSKJ predstavlja določen odstop, vendar pa je v posameznih primerih ob njih kot še dopusten v knjižnem jeziku (z oznako »tudi«) naveden zapis narazen.

2 Novejše obravnave medponskoobrazilnih zloženek oz. besednih zvez s strukturo nepridevnik + samostalnik

Iz novejših razprav (Gložančev 2012; Kern 2012; Logar Berginc 2012; Žele 2009, 2015a, 2015b) gre razbrati, da se nihče od raziskovalcev, ki so se s to problematiko ukvarjali v zadnjih letih, izrazilo ne zavzema za pisavo skupaj. Opaziti je veliko večjo naklonjenost pisavi narazen, in sicer predvsem zaradi (a) izrednega porasta tovrstnih zvez v zadnjem času, pri katerih se zapis skupaj ne pojavlja,³ in (b) precejšnje avtomatiziranosti pri tvorbi zvez s strukturo nepridevnik + samostalnik (Gložančev 2012; Kern 2012). Izredno pomembno je spoznanje A. Žele (2009: 203), ki ugotavlja da »[p]redvsem zaradi visoke stopnje prevzetosti, ki posega tudi v sistemskost jezika, se že vsaj dve desetletji potrjuje, da del novih tvorjenk (s prevzetimi sestavinami) ni mogoče vključevati v slovenske pretvorbene (besedo)tvorne zakonitosti.«⁴ Izredno zanimiva je tudi avtoričina teza, da ima pisanje skupaj in narazen pravzaprav pomen-skorazločevalno ozadje (Žele 2015b).

3 Anketa za lektorje

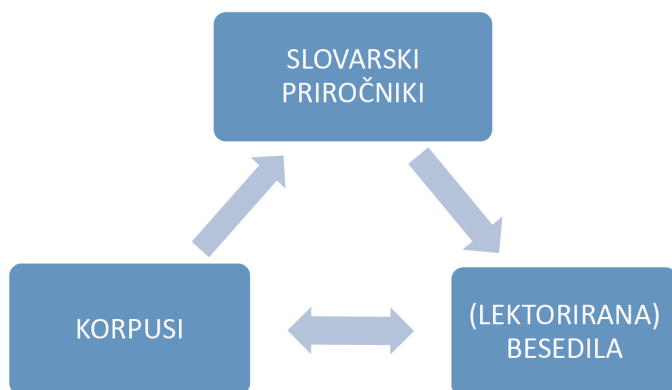
3.1 Utemeljitev ankete

Glede na dvojnost same rabe zapisa skupaj in narazen, ki jo odraža gradivo – (danes) besedilni korpusi, posledično tudi slovarski priročniki (predvsem razlagalnega tipa) odlikavajo to dvojnost, hkrati pa ta povzroča, da se dvojnost le utrjuje. Soodvisnost slovarskih priročnikov, korpusov besedil in besedil, ki so v veliki večini lektorirana, bi torej lahko prikazali z naslednjo shemo:

² SP 2001 tudi leksemse enote z zapisom narazen opredeli kot zloženke, kar je kontradiktorno (prim. Gložančev 2012: 134). Naslov prispevka s tako izpostavitvijo »narazen pisanih zloženek« želi opozoriti ravno na to.

³ V SNB kar dve tretjini tovrstnih zvez ne izkazujejo zapisa skupaj (prim. Kern 2012: 147).

⁴ Poleg tega tudi A. Gložančev (2012: 125): »V zadnjih dvajsetih letih je, zlasti ob izrazitem porastu iz angleščine prevzetega besedja, ta leksemski tip postal pravi jezikovni trend, tudi za slovenščino že (skoraj) običajni tvorbeni model in kot tak nespregledljivi segment novejšje slovenske leksike.« in Kern (2012: 147–148): »V primeru novejšjega besedja lahko govorimo o avtomatiziranosti tvorjenja zvez s strukturo nepridevnik + samostalnik, hkrati pa se ponovno postavlja vprašanje, ali je omenjene (novejše) tipe res še mogoče obravnavati kot zloženke, saj zanje težko trdimo, da so nastali po ustaljenih besedotvornih postopkih, poznanih v slovenskem knjižnem jeziku.«

Slika 1: Soodvisnost slovarskih priročnikov, korpusov in besedil

Glede na to, da tako korpus Gigafida kot Nova beseda zajemata predvsem besedila, ki so v veliki večini lektorirana, je bilo zanimivo preveriti, kako do problematike zapisa skupaj in narazen postopajo lektorji, sploh glede na že omenjeno dvojnost, ki jo ponujajo slovarski priročniki. Anketa je bila spletna, in sicer je bila izvedena s pomočjo orodja za spletne ankete 1KA, trajala je od 13. 6. 2016 do 22. 7. 2016, hkrati pa je bila identična anketa razdeljena lektorjem na Lektorskem društvu Slovenije tudi v tiskani verziji.⁵

3.2 Podatki o anketirancih

Na anketo se je odzvalo 241 lektorjev, in sicer 207 lektorice (86 %) in 34 lektorjev (14 %). Večina anketiranih je bila stara od 26 do 35 let (83 oz. 34 %), sledita skupini lektorjev od 36 do 45 let (66 oz. 28 %) in od 46 do 55 let (37 oz. 16 %) ter od 56 do 65 (25 oz. 11 %), drugih je bilo manj: 18 oz. 7 % v skupini od 20 do 25 let ter 12 oz. 5 % v starostni skupini nad 66 let. Več kot polovica anketiranih prihaja iz Ljubljane oz. okolice (115 oz. 52,8 %), 26 oz. 12 % iz severovzhodne Slovenije, drugi pa iz različnih delov Slovenije. Med anketiranci prevladujejo profesorji slovenščine (125 oz. 52 %), sledijo univerzitetni diplomirani slovenisti (62 oz. 26 %), v tretji skupini (54 oz. 22 %) pa je zelo pisana množica različnih profilov: 6 anketirancev ni dokončalo slovenistične izobrazbe, 3 osebe so doktorji znanosti (2 med njimi sta slovenista, en je sociolog), 4 anketiranci so prevajalci, 3 diplomirani sociologi, najdemo pa tudi diplomiranega primerjalnega jezikoslovca, diplomirano primerjalno komparativistko, pravnico, bibliotekarja, ekonomistko, učiteljico razrednega pouka, novinarko in profesorja glasbe. Med anketiranci je kar dve tretjini takih, ki lektorirajo občasno in obsegovno omejeno (160 anketirancev), 22 % (53 anketirancev) je zaposlenih kot lektorji, 12 % (28 anketirancev) pa lektoriranje predstavlja redno dopolnilno dejavnost. Zanimivo je tudi, da med tipi besedil, ki jih anketiranci lektorirajo,⁶ prevladujejo diplomska in magistrska dela (56 % oz. 134 anketiranci), sledijo publicistična (32 %

⁵ Tiskana različica je imela namen v anketo zajeti tudi starejše lektorje, pri čemer pa mi je bila vrnjena le ena anketa.

⁶ Anketiranci so lahko izbrali več možnih odgovorov.

oz. 77 anketirancev) in strokovna besedila (31 % oz. 74), praktičnosporazumevalna (19 % oz. 45 anketirancev), leposlovna besedila (16 % oz. 38 anketirancev). 32 % (77) anketirancev lektorira zelo raznovrstna besedila. Polovica anketiranih ima z lektoriranjem več kot desetletne izkušnje (50 % ali 121), sledi skupina anketiranih s 6 do 10 leti delovnih izkušenj (21 % oz. 51), nato s 3 do 5 leti (19 % oz. 45), lektorjev, ki imajo od 1 do 2 leti izkušenj, pa je bilo 10 % oz. 24.

3.3 Anketna vprašanja

Anketni vprašalnik je obsegal deset povedi, pri katerih so se morali lektorji odločiti, ali bi zapis podčrtane besede oz. besedne zveze popravili ali ne, svojo odločitev pa so nato morali utemeljiti.

3.3.1 Zloženke s kratično prvo sestavino

WLAN vmesnik, TV dnevnik, hi-fi slušalke, r'n'b pevka

Gre za zloženke, pri katerih je prva sestavina kratica. Po SP 2001 te zloženke pišemo z vezajem: »[**Stični vezaj pišemo**] med sestavinami zloženek, nastalih iz **podredne zveze, če je prvi del** števka (več števk) ali **črka (več črk)**: [...] **C-dur, C-vitamin, TV-drama, c-mol** [...].« (§ 417)⁷ Korpusno gradivo v teh primerih izkazuje izredno močno tendenco pisanja brez vezaja, tj. narazen, kar potrjujejo tudi podatki v Tabeli 1.

Tabela 1: Načini zapisa zloženek s kratično prvo sestavino in njihova pogostost v korpusu Gigafida

Način zapisa (število zadetkov v Gigafidi) ⁸		
WLAN-vmesnik (7)	WLAN vmesnik (15) ⁹	vmesnik WLAN (94)
TV-dnevnik (2.280)	TV dnevnik (12.728)	/
Hi-Fi-slušalke/hi-fislušalke (0)	Hi-Fi slušalke (8)	slušalke Hi-Fi (1)
r'n'b-pevka (3)	r'n'b pevka (69)	pevka r'n'b (2)

Iz Tabele 1 je razvidno, da v vseh štirih primerih prevladuje zapis brez vezaja. Izjema je WLAN-vmesnik, pri katerem je različica z desnim prilastkom izrazito prevladujoča.

Posebej problematična sta zapisa *Hi-Fi slušalke Philips SHD8600UG* in *r'n'b pevka*, saj ima prvi tudi desni prilastek, torej sicer možna predstavitev levega prilastka na desno od jedra besedne zveze ni najboljša rešitev, hkrati pa tudi zapisa *hi-fi-slušalke/hi-fislušalke* delujeta nenavadno. Podobno nenavaden je tudi zapis *r'n'b-pevke* (z vezajem), za katerega v korpusu najdemo le tri potrditve. *TV dnevnik* je bil v anketo vključen, ker v rabi izrazito prevladuje zapis brez vezaja (12.758 : 2.280). Nezanemar-

⁷ Poudaril avtor prispevka.

⁸ Ponavljalni zadetki pri zapisih, ki imajo več kot 200 zadetkov, niso bili izločeni.

⁹ Zapis *Wlan vmesnik* se v korpusu *Gigafida* pojavi le enkrat, so pa sicer zapisi *Wlan* in *wlan* pogostejši v drugih zvezah.

ljiv je tudi podatek, da že SSKJ navaja zapis zveze *TV sprejemnik* brez vezaja. Pogosta raba brez vezaja je vodila tudi avtorje *Koncepta novega razlagalnega slovarja slovenskega knjižnega jezika* (2015: 45) v zapis, da se bodo v teh primerih za zapis narazen odločili le, če ga bo legitimiralo nacionalno standardizacijsko telo. SSKJ 3 tako pri iztočnici WC v drugem pomenu, ki združuje primere, v katerih WC nastopa v pridevniški rabi (oznaka kot pridevnik), vendarle navaja tudi kolokacije WC kotliček, WC školjka, WC papir, WC kabina (zapis brez vezaja). Pri stalni besedni zvezi WC-školjka zapis brez vezaja ni registriran. Predvidevamo lahko, da bo podatek o normativno neustrezni/manj ustrezni možnosti brez stičnega vezaja v prihodnje naveden v zavihku Normativnost.

3.3.1.1 Rezultati ankete

(3)¹⁰ Na internet se je priklopila preko WLAN vmesnika.		
1 Zapisa ne bi popravila/popравil.	36	23 %
2 Zapis bi popravila/popравil.	121	77 %

(5) Brežične Hi-Fi slušalke Philips SHD8600UG za brezmejno uživanje v vrhunskem zvoku odlikuje digitalni brezžični prenos, ki nudi popolno svobodo gibanja.		
1 Zapisa ne bi popravila/popравil.	103	72 %
2 Zapis bi popravila/popравil.	40	28 %

(6) Singel je posnel skupaj z r'n'b pevko Myo.		
1 Zapisa ne bi popravila/popравil.	97	68 %
2 Zapis bi popravila/popравil.	46	32 %

(7) Je voditelj osrednjega TV dnevnika.		
1 Zapisa ne bi popravila/popравil.	40	29 %
2 Zapis bi popravila/popравil.	99	71 %

Rezultati ankete so v primeru zložen s kratično prvo sestavino izredno pomenljivi, saj v vseh štirih anketnih primerih prihaja med lektorji do precejšnjega razhajanja – od petine do tretjine anketiranih bi namreč ravnala drugače kot preostanek. V primerih *WLAN vmesnika* in *TV dnevnika* bi večina popravila zapis v zapis z vezajem (*WLAN-dnevnik* 77 %, *TV-dnevnik* 71 %), medtem ko so pri *Hi-Fi slušalkah* in *r'n'b pevki* rezultati obratni – zapisa ne bi popravilo 72 % (*Hi-Fi slušalke*) oz. 68 % (*r'n'b pevka*). Pri *WLAN vmesniku* bi jih rahla večina popravila v zapis z vezajem (47 oz. 42 %), 43 oz. 38 % bi se jih odločilo za *vmesnik WLAN*, medtem ko obe omenjeni možnosti (v veliki večini kot enakoredni) navaja 22 oz. 20 % anketirancev. V primeru *TV dnevnika* so anketiranci zapis brez vezaja utemeljevali predvsem s pogosto rabo, dva anketiranca pa sta se sklicevala tudi na zapis brez vezaja v SSKJ. V primeru *hi-fi slušalk* je večina tistih, ki zapisa ne bi popravila, svojo odločitev

¹⁰ Številčenje se nanaša na razporeditev povedi v anketi. Istovrstni primeri seveda niso bili navedeni skupaj.

utemeljevala: (a) z rabo, (b) s trditvijo, da bi bil zapis skupaj nerazumljiv, (c) da bi dva vezaja delovala nenavadno, oz. (č) z dejstvom, da *hi-fi* SSKJ 2 navaja v pridevniški rabi. Med tistimi, ki bi zapis popravili, bi se velika večina (18) odločila za zapis *slušalke hi-fi*, 9 za zapis z vezajem, trije pa za zapis po zgledu *hi-figramofona* v SP 2001¹¹ za zapis skupaj. Večina tistih, ki zapisa *r'n'b pevke* ne bi popravila, to utemeljuje z ustaljeno rabo (7), pri čemer *r'n'b* razumejo kot pridevnik (3), zapis z vezajem oz. skupaj pa bi deloval zelo nenavadno (6). Načinov, na katerega bi popravili zapis vsi drugi, je veliko: *pevka r'n'b* (9), *r'n'b-pevka* (7), *pevka r'n'b-ja* (6), *pevka zvrsti r'n'b* (3), *rnb pevka* (3), *rhythm & blues pevka*, *pevka r'n'b glasbe*, *rnb-pevka*, *r'n'bpevka*, *r'n'b-jevska pevka*, *pevka glasbe r'n'b* (po en odgovor).

3.3.2 Zloženske s krnjenim pridevnikom

Eko šola, *poppevec* in *alterkultura*

Gre za »krnjene« pridevnike *ekološki* → *eko*, *popularni* → *pop*, *alternativni* → *alter*,¹² pri katerih je zapis skupaj dokaj močan, kar potrjujejo tudi podatki predvsem pri *ekošoli* v Tabeli 2. V primeru *Eko šola* je velika začetnica nakazovala, da je v uradnem imenu zapis narazen, čeprav to ni res. Primer *poppevec* je bil naveden, saj je v tem primeru nezanesljiva pojavitev dveh p-jev, ki govori v prid pisanju narazen.

Tabela 2: Načini zapisa zloženk z okrnjenim pridevnikom in njihova pogostost v korpusu Gigafida

Način zapisa (število zadetkov v Gigafidi)			
ekošola (1236)	eko šola (767)	ekološka šola (35)	/
alterkultura (6)	alter kultura (15)	alternativna kultura (427)	/
poppevec (52)	pop pevec (489)	/	(pevec popa) ¹³

Načelno velja, da v primerih s »krnjenimi« pridevniki prevladuje oz. je vsaj sorazmerno močna raba zapisa skupaj (prim. Kern 2012: 146–147). SNB jih zato navaja izhodiščno zapisane skupaj (na prvem mestu zapis skupaj, na drugem pa zapis narazen). Slednje sicer ni normativni podatek – v slovarju je izražena cikličnost slovarskega prikaza: v t. i. zbirnem mestu *eko...* najdemo nanašalni sklic na pridevnik *eko*, pri slednjem pa nanašalni sklic na prvi del zloženk.

3.3.2.1 Rezultati ankete

(2) V nacionalnem projektu <i>Eko šola</i> kot način življenja je takrat sodelovalo 87 šol.		
1 Zapisa ne bi popravila/poppravil.	100	58 %
2 Zapis bi popravila/poppravil.	73	42 %

¹¹ SP 2001 navaja še zapis *hi-fi gramofon*, vendar s kvalifikatorjem tudi »uvaja še dopustno knjižno dvojnico« (§ 1066).

¹² Za vse omenjene primere je značilno, da nastopajo tudi v vlogi predikata (prim. Kern 2012: 146).

¹³ Tovrstne zveze ne sodijo v obravnavano tematiko, zato so navedene v oklepaju. *Pevec pop* se v korpusnih virih ne pojavlja.

(4) Njegova kariera <u>poppevca</u> se je začela, ko je bil star 15 let.		
1 Zapisa ne bi popravila/poppravil.	53	34 %
2 Zapis bi popravila/poppravil.	105	66 %

(10) Metelkova velja za največje središče alterkulture.		
1 Zapisa ne bi popravila/poppravil.	76	56 %
2 Zapis bi popravila/poppravil.	59	44 %

Rezultati so bili v tej skupini najbolj izenačeni: razlika med tistimi, ki bi zapis popravili, in tistimi, ki ga ne bi, so majhne – v primeru *alterkulture* le 12 %, in sicer v prid nepopravljenega zapisa skupaj, v primeru *Eko šole* je razlika 16 % (v prid zapisa narazen), pri *poppevcu* pa je razlika nekoliko večja, tj. 32 % (v prid zapisa narazen). V primeru *Eko šole* se je polovica tistih, ki zapisa ne bi popravila (30), tako odločila, ker gre za uradno ime projekta. Uradno ime projekta je sicer *Ekošola*, vendar večina lektorjev tega očitno ni preverila. Če se primer ne bi dotikal lastnoimenske problematike, bi bil zapis skupaj/narazen verjetno izredno izenačen oz. bi celo več lektorjev izbralo zapis skupaj. 8 anketirancev *eko*, sklicujoč se tudi na predikativno rabo, razume kot pridevnik, zaradi česar bi zvezo pisali narazen. Med 44 % tistih, ki bi pisali zvezo skupaj, jih je nekaj (4 anketiranci) preverilo in ugotovilo, da se tudi v uradnem imenu *Ekošola* piše skupaj, drugi so *ekošolo* videli kot v ničemer izstopajoč primer od vseh drugih. Anketiranci so nepopravek pri *poppevcu* utemeljevali s tem, da gre za zloženko oz. da tak zapis predvideva SP 2001, 11 anketirancev je navedlo, da se zaveda, da je možen zapis tako skupaj kot narazen, vendar se v konkretnem primeru za popravek ne bi odločilo. Zapis narazen so lektorji utemeljevali predvsem z rabo, z večjo »preglednostjo«, z nenavadnostjo pojavitve dveh p-jev in pa s tem, da zapis skupaj deluje »nenavadno«. 4 lektorji so se odločili za popravek v *pevec popa* oz. variantno s *pevec popglasbe/pevec pop glasbe* in 3 za *pevca popularne glasbe*. Eden od lektorjev je tudi navedel, da v njihovi časopisni hiši velja dogovor, da te primere pišejo narazen. Tretji primer iz te skupine, ki je hkrati najbolj razdelil lektorje, je primer *alterkultura*. Med anketiranci, ki zapisa ne bi popravili, se jih je največ sklicevalo na to, da gre za zloženko, trije so poudarili, da sta možna oba zapisa – skupaj ali narazen. Med lektorji, ki bi zapis popravili, jih je večina (27) takih, ki bi *alterkultura* zapisali skupaj, 20 pa bi jih zapis popravilo v *alternativna kultura*. En lektor je tudi navedel, da v SNB najdemo le zapis skupaj, kar pa ni res. Med zbirnima gesloma *alter* (prid.) in *alter* (prvi del zloženek) je vzajemna povezava, tudi pri geslu *alterscena* sta navedena tako zapis narazen kot skupaj.¹⁴ En lektor bi zapis popravil v *drugačna kultura*.

¹⁴ Med njima je sicer oznaka *in*, ki pa ni normativna. Več o slovarski rešitvi teh primerov glej Kern 2012.

3.3.3 Zveze samostalnik + samostalnik, pri katerih je njuno zaporedje nezamenljivo

videokonferenca, taksi služba

V navedenih primerih zamenjava prve sestavine besedne zveze v desni prilastek ni možna. Glede na pogostost med navedenima primeroma obstaja velika razlika: *videokonferenca* je kar petkrat pogosteje zapisana skupaj, pri *taksi službi* pa je pogostejši zapis narazen (589 : 15).

Tabela 3: Načini zapisa in njihova pogostost v korpusu Gigafida

Način zapisa (število zadetkov v Gigafidi)	
videokonferenca (1378)	video konferenca (257)
taksislužba (15)	taksi služba (589)

3.3.3.1 Rezultati ankete

(1) Za ponedeljek so sklicali video konferenco prometnih ministrov Evropske unije.		
1 Zapisa ne bi popravila/poppravil.	64	36 %
2 Zapis bi popravila/poppravil.	112	64 %

(9) Taksi služba dela štiriindvajset ur dnevno.		
1 Zapisa ne bi ppravila/poppravil.	101	75 %
2 Zapis bi popravila/poppravil.	34	25 %

Zapis *video konferenca* bi popravili dve tretjini anketirancev (112 oz. 64 %). Zapis narazen v primeru *taksi služba* pa ne bi popravilo tri četrtine (101 oz. 75 %) anketirancev. Razlog je v večini primerov v tem, da SP 2001 dopušča tako zapis skupaj kot narazen. Pomenljiva je naslednja utemeljitev: »V preteklosti sem vse take zveze pisala skupaj, zdaj pa ne več – razlogi so pragmatični. Takih primerov je vse več, problematične se mi zdijo zlasti kombinacije z besednimi zvezami, npr. bio laneno olje/biolaneno olje?«.

V primeru *taksi služba* se tako tisti, ki bi zapis popravili v zapis skupaj (*taksi-služba*), kot tisti, ki se za popravek ne bi odločili, sklicujejo na SP 2001, ki dovoljuje oba zapisa, pri čemer je med njima oznaka »tudi«, ki uvaja »še dopustno knjižno dvojnico«. Iz odgovorov je razvidno, da nezamenljiv delež lektorjev hierarhijo, ki jo vzpostavljajo oznake »in«, »ali« oz. predvsem »tudi«, zanemarja. Sicer pa lektorski posegi sovpadajo s pogostostjo posameznega zapisa v Gigafidi.

3.3.4 Besedne zveze v vlogi levega prilastka

V zadnjih desetletjih se je zgodil porast besednih zvez, pri katerih v vlogi levega prilastka nastopa besedna zveza: *heavy metal koncert*, *fast food trgovina*, *new age glasba*, *second hand trgovina*,¹⁵ *od vrat do vrat prodaja*, zaenkrat priložnostne pa so

¹⁵ Tudi med njimi gre za več različnih tipov, npr. *second hand* kot samostalnik ne nastopa, »pridevniškost« je torej v tem primeru še toliko bolj izrazita.

celo strukture stavek + samostalnik: *Všeč mi je ta Cankarjev dom sreča Cvetličarno moment, Pevki rada-bi-da-pri-frizerju-berejo-o-meni dretje gotovo ne koristi.* Slednja primera kažeta na popoln prevzem angleškega tvorbenega modela v slovenščino.

V primeru *second hand trgovina* se tak zapis v Gigafidi pojavi 22-krat, zapisov skupaj ni, najdemo pa 19 primerkov kalkirane zveze *trgovina iz druge roke*, največ (čez 150) pa je zadetkov za zveze *trgovina z rabljenimi oblačili/oblekami/izdelki/predmeti*.

3.3.4.1 Rezultati ankete

(8) Finska je dežela second hand trgovin.		
1 Zapisa ne bi popravila/popravil.	46	33 %
2 Zapis bi popravila/poppravil.	94	67 %

Tretjina lektorjev zapisa *second hand trgovina* ne bi popravila, sklicujoč se ali na SNB ali ker menijo, da je besedna zveza že dovolj uveljavljena. Nekaj lektorjev je sicer izrazilo, da bi morda razmislili tudi o prevodu oz. da je to odvisno predvsem od tega, kje bi se izraz pojavil. Preostali dve tretjini pa bi zapis popravili, in sicer v *trgovina iz druge roke* ali z *rabljenimi oblačili/blagom*,¹⁶ z *uporabljenimi izdelki*, 5 lektorjev se je opredelilo, da bi poslovenili izraz, pri čemer pa prevoda ni navedlo. 7 lektorjev bi popravilo v *trgovina second hand*, dva pa v zapis z vezajem *second-hand trgovina*.

4 Sklep

Obravnava zvez *nepridevnik + samostalnik* oz. medponskoobrazilnih zloženek je stalnica v slovenskem jezikoslovnem prostoru, hkrati pa predstavlja vedno znova aktualen problem vseh lektorjev. Toporišič je trdno stal na strani obravnave teh zvez kot zloženek, kar se je odrazilo tudi v SP 2001, medtem ko so nekateri drugi raziskovalci že v 70. letih 20. stoletja utemeljevali zapis narazen (Jakob Rigler). Med novejšimi razpravami gre razbrati večjo naklonjenost pisavi narazen, in sicer predvsem zaradi (a) izrednega porasta tovrstnih zvez v zadnjem času, pri katerih se zapis skupaj ne pojavlja, še posebej, če je prva sestavina teh zvez večbesedna, in (b) precejšnje avtomatiziranosti pri tvorbi zvez s strukturo nepridevnik + samostalnik.

Iz ankete je razvidno, da tudi lektorji pri soočanju s to problematiko postopajo zelo različno: pri skoraj vseh primerih, vključenih v anketo, bi vsaj četrtnina ravnala drugače kot drugi. Lektorji se seveda zavedajo možnosti tako zapisa skupaj kot narazen, pri čemer je vendarle večina naklonjena zapisu narazen, sploh v primerih, kot so *r'n'b pevka*, *hi-fi slušalke*, *pop pevec* in *taksi služba*. Pri utemeljevanju zapisa skupaj opazamo izrazito sklicevanje na SP 2001, pogosto tudi na Jezikovno svetovalnico Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

¹⁶ *Trgovina z rabljenimi oblačili* dejansko ne (nujno) ustreza *second hand trgovini*, saj se slednja ne omejuje le na prodajo oblačil.

Viri in literatura

- DOBROVOLJC, Helena, JAKOP, Nataša, 2011: *Sodobni pravopisni priročnik med normo in predpisom*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Gigafida = Korpus Gigafida. www.gigafida.net (dostop 1. 7. 2016)
- GLIHA KOMAC, Nataša idr., 2015: *Koncept novega razlagalnega slovarja slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- GLOŽANČEV, Alenka, 2012: Novejša slovenska leksika v luči obravnave samostalniških zložen v Slovenskem pravopisu 2001. Helena Dobrovoljc, Nataša Jakop (ur.): *Pravopisna stikanja. Razprave o pravopisnih vprašanjih*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 125–139.
- KERN, Boris, 2012: Pisanje skupaj in narazen v Slovarju novejšega besedja slovenskega jezika. Helena Dobrovoljc, Nataša Jakop (ur.): *Pravopisna stikanja. Razprave o pravopisnih vprašanjih*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 141–149.
- LOGAR, Nataša, 2005a: Filter vrečka ali filtervrečka, foto posnetek ali fotoposnetek, ISDN paket ali ISDN-paket? Marko Jesenšek (ur.): *Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika*. Maribor: Slavistično društvo Slovenije. 222–249.
- LOGAR, Nataša, 2005b: Norma v slovarju sodobne slovenščine: zloženke in kratice. *Družboslovne razprave* 21/48. 211–225.
- LOGAR BERGINC, Nataša, 2012: Razmejitve med besednimi zvezami in zloženkami v sodobnem jezikovnem gradivu. Helena Dobrovoljc, Nataša Jakop (ur.): *Pravopisna stikanja. Razprave o pravopisnih vprašanjih*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 113–123.
- RIGLER, Jakob, 1971: H kritikam pravopisa, pravorečja in oblikoslovja v SSKJ. *Slavistična revija* 19/4. 433–462.
- SNB = Slovar novejšega besedja. www.fran.si (dostop 1. 7. 2016).
- SP 2001 = Slovenski pravopis. www.fran.si (dostop 1. 7. 2016).
- SSKJ = Slovar slovenskega knjižnega jezika. www.fran.si (dostop 1. 7. 2016).
- SSKJ 2 = Slovar slovenskega knjižnega jezika 2. www.fran.si (dostop 1. 7. 2016).
- SSKJ 3 = Slovar slovenskega knjižnega jezika 3. www.fran.si (dostop 19. 10. 2016).
- STRAMLJIČ BREZNIK, Irena, 2005: Prevzete in domače prvine v slovenskih zloženkah. *Jezikovni zapiski* 11/2. 7–30.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1971: Pravopis, pravorečje in oblikoslovje v Slovarju slovenskega knjižnega jezika I. *Slavistična revija* 19/1. 55–75.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1972: Prevzete prvine slovenskega knjižnega jezika (glasovi, pisava, oblike, tvorba, besede). *Slavistična revija* 20/3. 285–318.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1974/1975: Besednovrstna vprašanja slovenskega knjižnega jezika. *Jezik in slovstvo* 20/2–3. 33–39.
- VIDOVIČ MUHA, Ada, 1988a: *Slovensko skladijsko besedotvorje ob primerih zložen*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Partizanska knjiga.
- VIDOVIČ MUHA, Ada, 1988b: Skladijska tipologija zložen slovenskega knjižnega jezika (Ob kontrastivni naslonitvi na nemške zloženke). *Slavistična revija* 36/2. 181–193.
- ŽELE, Andreja, 2015a: Konverzija v slovenščini. *Jezik in slovstvo* 60/2. 65–77.
- ŽELE, Andreja, 2015b: Strukturalnopomenska vprašanja novejše slovenske leksike: med zloženko in besedno zvezo. *Philological studies = Filološki studii = Filološke pripombe*. Skopje, Perm, Ljubljana, Zagreb.